פרשת וישלח
וי"ט כסלו

א. על הפסוק: "עם לבן גרתי" – מוסיף רש"י "ותרי"ג מצות שמרתי", כי אותיות "גרתי" הן "תרי"ג"[1]. דברי רש"י אלו טעונים הבהרה: א) כיצד, בכל זאת, משתלב פירושה הפשוט של המלה "גרתי" – שהוא במובן של גרות – עם הדרשה של תרי"ג? ב) לשם מה היה על יעקב להודיע לעשו על שמירתו את תרי"ג המצוות? ג) היכן טמונה כאן ההוראה (תורה = הוראה) לתקופתנו?

ב. הסברת הדברים:

– "עם לבן גרתי" – כל עניני "לבן הארמי", החפצים הגשמיים של העולם הזה, שור וחמור, צאן ועבד ושפחה, – כולם היו לגבי יעקב בבחינת "גירות", זרים היו לו, אין אלו מענינו של יעקב אבינו.

לדידו – רק הנשמה והתורה והמצוות "ביתיים" לו וקרובים אליו.

משמעות זו צפונה גם בפסוק אחר בפרשת השבוע: "ויבן לו בית, ולמקנהו עשה סכות"[2]. לו – לעצמותו, הנשמה וענינה, בנה והכין דירת קבע, ול"מקנהו" – כל הקנוי לו ונוסף על עצמותו מבחוץ (כי הנשמה כשלעצמה, וביחוד בהיותה למעלה איננה זקוקה ואין לה שום שייכות לכך, רק בבואה למטה היא "קונה" כדבר נוסף לעצמותה), הגשמיות – עשה "סכות", דירת עראי.

[כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר באחת משיחותיו[3] מעשה במגיד ממעזריטש שהתבטא "בבית – שונה הדבר", כלומר: כל אדם מעונין שביתו יהיה מלא כל טוב, אך בהמצאו בדרך הוא מסתפק בדירה שאינה נאה ובריהוט שאינו נאה, והרי אנו נמצאים בדרך...].

כך יובן הקשר בין פירושה הפשוט של המלה "גרתי" לדרשתו של רש"י, שכן רק מתוך הזרות לגשמיות העולם – מתאפשרת שמירה מדוקדקת של תרי"ג המצות, מבלי שתבל ומלואה יפריעו לכך.

ג. יתר על כן:

כאשר הגשמיות נחשבת לגבי האדם בבחינת "גירות" – הרי לא רק שאין היא מפריעה לעניני הרוחניות, אלא שהרוחניות, אף נותנת את השפעתה בגשמיות, עד כדי כך שהגשמיות עצמה הופכת לרוחניות וקדושה.

זו גם המשמעות בסיום הפסוק: "ויהי לי שור וחמור, צאן ועבד ושפחה". – הדברים הגשמיים עלו לדרגת "לי" הם נחשבו כשייכים לעצמותו של יעקב וענינו העיקרי.

---

1) ראה מדרש לקח טוב. מדרש הגדול.
2) ראה גם מאמרי אדה"ז – הקצרים ע' עז.
3) לקו"ד ח"ב ליקוט יא, ע' ריד.

ד. במדרש[4], על הפסוק "ויהי לי שור וחמור, צאן, ועבד ושפחה" – נאמר: "חמור – זה מלך המשיח, שנאמר[5]: עני ורוכב על חמור".

ביאת המשיח תלויה – בעבודת ה"בירורים"[6]. כלומר: על ידי כך שכל ישראל "מברר" ומזכך את גופו, נפשו הבהמית, וחלקו בעולם ומנצל אותם לקדושה – הרי הוא "ממשיך" את הגילויים שלעתיד.

וזה מובנו של הקשר בין הפסוקים "עם לבן גרתי" – "ויהי לי שור וחמור": משום שלגבי יעקב היו הדברים הגשמיים בבחינת "גירות" ושימשו "כלים" ודירה לאלקות ("גרתי") – היה הוא מצדו מוכן לקבלת פני המשיח, "וחמור – זה מלך המשיח"[7].

ולכן שלח מלאכים לעשו – להודיע אשר ה"בירורים" המוטלים עליו (על יעקב) בוצעו, והריהו מוכן לקבלת פני המשיח – מתוך הנחה שגם עשו הנו במצב שלאחר הבירור[8] ושגם מצדו אפשרית הגאולה.

באה תשובת המלאכים: "באנו אל אחיך – אל עשו". כלומר: נשלחנו על ידך ל"אחיך", במחשבה שהוא כמוך, מוכן לגאולה, אבל באנו אל "עשו", – הוא שרוי עדיין במצב של קודם הבירור, ולכן אין הגאולה אפשרית עדיין.

ה. התורה והוראותיה הן נצחיות, לכל בן ישראל, בכל זמן ובכל מקום.

וזו ההוראה הנובעת מכל האמור:

על יהודי לדעת שגם אם מבחינת הסביבה, מבחינת העולם, לא ראוי עדיין שתבוא הגאולה, כי לא הושלם בירורם – הרי הוא מצד עצמו חייב להכין את עצמו ואת עניניו "צאן ועבד ושפחה", לגאולה השלמה.

וההכנה היא – "עם לבן גרתי" – הידיעה הברורה אשר כל העולם הזה ומלואו אינם אלא בדרגת "גרתי", "גר אנכי בארץ"[9].

כל החיים של "ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות – שמונים שנה"[10]. "והיו ימיו מאה ועשרים שנה"[11], – הנם בבחינת "גרתי", ואז אין הגשמיות מהוה הפרעה לרוחניות, וגם בא שפע גשמי, "שור וחמור, צאן ועבד ושפחה" כמשמעם.

וכשהאדם מכין את עצמו ואת עניניו שלו לגאולה – הרי הוא משפיע גם על העולם כולו, שכן העולם שקול[12], ובפעולה טובה אחת אפשר להכריע את העולם לכף זכות ולהביא את הגאולה,

וכפסק הרמב"ם[13]: "ישראל שעושים תשובה – מיד נגאלים" ואדמו"ר הזקן מוסיף[14] "תיכף ומיד". זאת אומרת,

4) ב"ר עה, ו.
5) זכרי ט, ט.
6) תניא פל"ז.
7) ראה לעיל הערה 4.
8) ראה תו"א כד, ב.
9) תהלים קיט, יט.
10) תהלים צ, י.
11) בראשית ו, ג.
12) ראה קדושין מ, ב.
13) הל' תשובה פ"ז, ה"ה.
14) אגה"ת פי"א; תוספות תיכף על מיד – עיין תענית (יט, ב) איזהו מיד שלהן כו'. רש"י ד"ה מיד

שמבלי הבט למצב העולם, הרי על־ידי התשובה יכול האדם לפעול גאולה פרטית בעצמו, ועי״ז גם הגאולה כללית בהעולם כולו.

ו. כל העינים הם הרי בהשגחה פרטית, גאולת אדמו״ר הזקן והחסידות – י״ט כסלו תקנ״ט – אירעה בשבוע שלאחר פרשת וישלח, שבה כלולות ההוראות האמורות.

החסידות נותנת לכל אחד מישראל את הכוח והאפשרות לבלתי התחשב עם מצבו של העולם שמסביב, להשלים בעצמו הוא את עבודת ״עם לבן גרתי״ ולהגיע באמצעותה לדרגת ״ויהי לי... וחמור – זה מלך המשיח״.

החסידות היא ההכנה והכלי לגילוי המשיח. ע״י ״פוצו מעינותיך חוצה״ נזכה ל״קאתי מר״, במהרה בימינו.

(מלוקט משיחות ש״פ וישלח, תשט״ד־ח״י)

ז. לפי המדרש המצוטט לעיל – ״וחמור – זה מלך המשיח״ – לא מובן מדוע רמז יעקב את הגאולה העתידה בענין של ״חמור״ דוקא?

הקושיא מקבלת חיזוק לאור הנאמר בגמרא[15]: כתיב ״וארו עם ענני שמיא״[16] וכתיב ״עני ורוכב על חמור״? – זכו – עם ענני שמיא, לא זכו – עני רוכב על חמור״. מכאן, שבמצב של ״זכו״ תהיה הגאולה ״עם ענני שמיא״, ואם כן מדוע משתמש יעקב, שהיה, מוכן ומזומן לגאולה מתוך השלמת עבודתו, במושג של רוכב על חמור ולא במושג של ענני שמיא?

ח. בפרקי דר׳ אליעזר[17] נאמר שחמורו של משיח ״עני ורוכב על חמור״ הנו אותו חמור שהיה למשה (״וירכיבם על החמור״[18]) ושהיה לאברהם אבינו (״ויחבוש את חמורו״[19]).

משמע שאברהם, משה והמשיח מהוים כולם המשכו של ענין אחד. אברהם פתח את שנות ״שני אלפים תורה״[20], משה רבנו קיבל את התורה מסיני ומסרה לכל ישראל[21] (אף שהפסוק ״וירכיבם על החמור״ דן במאורע שאירע קודם מתן תורה, הרי קשור הוא בענין יציאת מצרים שהיתה הכנה למתן תורה, כמו שנאמר:[22] בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה), ותכלית מתן תורה תתגלה ע״י מלך המשיח.

ט. ברם, קיים הבדל בין אופן שימושו של אברהם בחמור, לבין זה של משה ולבין זה של המשיח:

אברהם השתמש בחמור רק לעצים ולמאכלת, והוא עצמו ונעריו הלכו

שבת פט, א. משא״כ תיכף עפמש״כ זבחים לג, א. תוד״ה כל (סוטה לט, א). שו״ע או״ח סקס״ו.

15) סנהדרין צח, א.

16) דניאל ז, יג.

17) פל״א.

18) שמות ד, כ.

19) בראשית כב, ג.

20) ע״ז ט, א. וראה לקו״ת להאריז״ל ר״פ לך. ד״ה וה׳ ברך את אברהם – להצ״צ – נדפס בחידושיו על מס׳ ב״ב (אוה״ת ח״ש קכו, א ואילך).

21) אבות רפ״א.

22) שמות ג, יב.

ברגליהם, כלומר, החמור שימש רק את הענינים המהווים סיוע לאדם אבל לא את האדם עצמו.

משה השתמש בחמור להרכיב עליו את אשתו ובניו. אשתו ובניו של אדם קרובים לו, כמובן, הרבה יותר מעצים ומאכלת, שהרי אשתו היא עזר כנגדו[23], וכגופו דמיא[24], וברא – כרעא דאבוה[25], החלק מן האדם עצמו.

ואילו המשיח ישתמש בחמור לרכיבתו הוא.

י. השימוש ורכיבה בחמור הוא – להבאת אדם או חפץ אל מקום אשר אין באפשרותם מבלעדי החמור להגיע משום גובהו או ריחוקו.

וכן הדבר ב"רכיבה" רוחנית על ה"חמור"

– חמור במובן של "חומר" כפי שידוע פירוש[26] הבעש"ט על הפסוק כי תראה חמור[27] –

ע"י "בירור" וזיכוך החומריות והגשמיות קיימת האפשרות לעלות ולהגיע לדרגה שהנשמה כשלעצמה אינה יכולה להגיע לה, וכמו שנאמר "ורב תבואות בכח שור"[28].

יא. בימי אברהם אבינו, התחלת שני אלפים תורה, לא היה עדיין בכח הגשמי והחומר להעלות את האדם עצמו לקדושה, משום שהקדושה לא שרתה אז בגשמיות, כפי המוסבר במספר מקומות שאז היתה עדיין בתוקפה הגזירה של "בני רומי לא ירדו לסוריה וכו'"[29], העבודה בבירור הגשמיות הועילה, איפוא, לדברים המסייעים בלבד, שישמשו כסיוע לקדושה באותה שעה,

בימי משה רבנו היתה האפשרות להעלות, באמצעות החומר, לקדושה גם את ענייניו הנחותים של האדם עצמו, משום שאחר גלות מצרים ומתן תורה הורגש זיכוך בחומריות העולם, כך שניתנה לגשמיות האפשרות להתעלות לקדושה ע"י קיום מצוה.

זה השוני בין עבודת ה' קודם מתן תורה לבין העבודה לאחר מתן התורה: קודם מתן תורה לא היו הענינים הגשמיים "כלים" לרוחניות, ולכן התבטאה העבודה בהשתדלות שאוירת העולם לא תפריע להשראת הקדושה, או אף תסייע לה, אך לא שהגשמיות עצמו, בפנימיותה, תהפוך לקדושה.

לדוגמא: המקלות והרהטים של יעקב אבינו שעל ידם נמשך אור רוחני כבמצות תפלין של עתה[30] – בכל זאת לא נמשך בהם האור בבחינת קליטה פנימית והתאחדות, שהרי לאחר ביצוע העבודה בהם לא היו הללו כתשמישי קדושה שיש בהם הארת קדושה.

ואילו לאחר מתן תורה – כשמתקיימת מצוה באיזה חפץ גשמי

23) בראשית ב, יח.
24) ברכות כד, א.
25) ראה עירובין ע, ב.
26) מובא בהיום יום – כ"ח שבט ולעיל ע' 28.
27) שמות כג, ה.
28) משלי יד, ד. ראה לקו"ת האזינו עה, ב.
29) ראה לעיל ע' 35.
30) ראה זח"א קסא, ב, ואילך. סד"ה ויצג את המקלות – להצ"צ – באור התורה ו יצא (רכג, ב).

הוא הופך החפץ עצמו לקדושה, כי גשמיות העולם מהוה כלי לאלקות.

אלא שגם לאחר מתן תורה אין ההתעלות אלא בחלקים הטפלים של האדם אשתו ("כגופו") ובניו ("ברא כרעא דאבוה"), ובכוחות הגלויים של הנשמה שירדו למטה ונתלבשו בגוף,

אך בביאת המשיח יתהוה ענין נעלה יותר: "עני ורוכב על חמור", אפילו הדרגות הגבוהות ביותר שבנפש האדם (בחינות "חיה" ו"יחידה") יתעלו ע"י החומר, משום שאז יתגלה יתרונו של הגוף על הנשמה, "אשת חיל – עטרת בעלה"[31],

בביאת המשיח יתגלה שרשו האמיתי של היש הנברא, שהוא היש האמתי, ועל ידי "בירור" החומר, בירור היש הנברא – תתהוה התעלותה של עצמות הנשמה.

יב. לפי האמור הרי הרמז הטמון במארז"ל "זכו – עם ענני שמיא, לא זכו – עני ורוכב על חמור" – הוא כך: "זכו", עבודה בענינים זכים ורוחניים בלבד, מביאה לדרגת "עם ענני שמיא"; גילוי של "אור ישר", מלמעלה למטה בהדרגה. ואילו עבודה של "לא זכו", בענינים גשמיים וחומריים – לזככם ולבררם, מביא גילוי נעלה יותר של "עני ורוכב על חמור", גילוי "אור חוזר" מלמטה למעלה, הנותן אפשרות – ע"י בירור החומר – להגיע לדרגה שהנשמה לכשעצמה אינה יכולה להגיע אליה.

ואם כן הרי זו משמעות דבריו של יעקב "ויהי לי שור וחמור": עבודתי "עם לבן" בירור הדברים הגשמיים והחומריים הביאה אותי לנכונות לגילוי הנעלה ביותר של "עני ורוכב על חמור".

יג. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר: בשעה שאדמו"ר הזקן היה חבוש בבית האסורים טיפל בחקירתו נציגו האישי של המיניסטר, שהיה בקי בתנ"ך וידען בעניני יהדות.

אחת השאלות שהציג לאדמו"ר הזקן היתה בפירושו של הפסוק[32] "ויקרא ה' אלקים אל האדם ויאמר לו: איכה?" – וכי לא ידע הקב"ה היכן מצוי אדם הראשון? אדמו"ר הזקן השיב לו בדבריו של רש"י על כך. נענה השר: את אשר אומר רש"י ידוע לי, אלא שרצוני לשמוע מה בפי הרבי. אמר לו אדמו"ר הזקן: כשאדם הוא בגיל פלוני – וכאן נקב אדמו"ר הזקן את מספר השנים המדויק שהיה אז לשר – פונה אליו הקב"ה בקריאה נוקבת: איכה? הידועה לך מטרת בריאתך עלי אדמות, מה מוטל עליך ומה הספקת לעשות?

כ"ק מו"ח אדמו"ר סיים: תשובתו של אדמו"ר הזקן אל השר הצילה את אדמו"ר עצמו מדרגה של "כלות הנפש", כי אדמו"ר הזקן היה שרוי בשמחה גדולה על אשר זכה להיחבש בבית הסוהר ולמסור נפשו עבוד תורת הבעש"ט והרב המגיד, והיתה לו הרגשת תענוג כה גדולה עד כדי כלות

31) משלי יב, ד.

32) בראשית ג, ט.